

O'QUVCHILARNI TASVIRIY SAN'ATGA QIZIQTIRISHNING NATIJALI YO'LLARI VA METODLARI

Askarov Timur Berdaxovich
Qoraqalpogiston Respublikasi Ajiniyoz nomidagi
Nukus davlat pedagogika instituti
Tasviriy san'at va amaliy bezak san'ati mutaxassisligi
2-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarni tasviriy san'atga qiziqtirishning turli metodlari, uslub va natija keltiruvchi texnologiyalari tahlil etiladi. Undan tashqari olimlarning bir qator fikrlari muhokama etiladi.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, didaktika, metod, texnologiya, rang.

KIRISH

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at darslarini didaktik prinsiplarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Faqat amaliyot bilan nazariyani uzviy bog'lagan holdagina dars va darsdan tashqari ishlarda ta'lim va tarbiyaning samarali bo'lishiga erishish mumkin. Didaktik prinsiplar va ularning asosiy masalalari Yevropaning buyuk pedagog-olimlari Ya.A.Komenskiy, J.J.Russo, I.G. Pestalossilar tomonidan ishlab chiqilgan. Shuningdek, didaktik prinsiplarni ishlab chiqishda F.A.Disterveg va K.D.Ushinskiylar ham katta hissa qo'shganlar. Didaktik prinsiplar hisoblangan ta'lim va tarbiyaning birligi, ko'rgazmalilik, ilmiylik, onglilik va faollik, muntazamlilik va ketma-ketlilik, ta'lim mazmunini bolalarning kuchi va yoshiga mos bo'lishi maktabda tasviriy san'atni o'qitishda alohida ahamiyat kasb etadi [1].

Maktabda tasviriy san'atni o'qitishda didaktik prinsiplar professorlar N.N.Rostovsev, V.S.Kuzin, R.+asanovlar tomonidan ishlab chiqilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Ta'lim va tarbiya birligi prinsipi didaktik prinsiplarning eng asosiylaridan hisoblanadi va bu tasviriy san'atni o'qitish jarayonida alohida ahamiyat kasb etadi.

Ma'lumki, bugungi kunda ta'lim-tarbiyaning asosiy qismlaridan biri o'quvchilarni milliy istiqloq mafkurasi ruhida tarbiyalash hisoblanadi.

O'.Tansiqboevning "Jonajon o'lka", X.Rahmonovning "May tongi", N. Karaxanning "Oltin kuz", Z.Inog'omovning "Choyga", Y.Yelizarovning "Natyurmot" kabi asarlarida O'zbekiston ko'rk-jamoli yorqin aks ettirilgan. O'quvchilarni bunday asarlar bilan tanishtirishda bolalarda ona-vatanimizga bo'lgan ilk muhabbat paydo bo'ladi, shu zaylda ularda ona-vatanga, o'lkaga nisbatan mehr-muhabbat tuyg'ulari yanada kuchayadi [2].

Tasviriy san'at darslarida millatlararo totuvlik va baynalminal tarbiyani amalga oshirish imkoniyatlari ham katta va u turli mavzularda kompozitsiya ishlash, boshqa millat va xalqlar hayotini ifodalovchi suratlarning reproduksiyalarini, xalq ertaklariga ishlangan ilustrasiyalarni namoyish etish orqali amalga oshiriladi.

"Mehmonlarimiz", "Chet el delegatsiyasini kutib olish", "Turistlar" mavzularida rasm chizdirish yuzasidan o'tkaziladigan suhbatlarda o'quvchilar ongiga millatlararo totuvlik, do'stlik tushunchalarini singdirishga harakat qilinadi. Asar mazmunini ochishga yordamlashuvchi suhbatlar, turli millat va xalqlarning qiyofalarini tasavvur etish, bolalar ijodining takomillashuviga, tasavvurlarining boyishiga olib keladi.

Tasviriy san'at darslarida millatlararo do'stlik, totuvlik Respublikamiz va chet el rassomlari tomonidan yaratilgan asarlar orqali ham amalga oshirildi. Respublikamiz rassomlari tomonidan yaratilgan asarlar orasida o'zbek xalqining hayoti va mehnati, uning boshqa xalqlar va millatlar bilan totuvligi, ba'zi chet xalqlarining hayoti va mehnati aks ettirilgan suratlarni ko'rish mumkin.

O'quvchilar tasviriy san'at asarlarini o'rganish orqali chet el mamlakatlari xalqlarining mehati va mehnatdagi jasoratlari, an'analari, odatlari, turmush tarzi hamda tabiati bilan oshno bo'ladilar.

Jamiyat qurilishining muaffaqiyati har bir kishining mehnat qilish darajasiga bog'liq. Shuning uchun kishilarning jamiyat uchun nafi bo'lgan mehnatga nisbatan hatti-harakati asosiy ko'rsatkich sanaladi. Bu sifat mehnat tarbiyasi jarayonida vujudga keladi.

Tasviriy san'at darslarini o'quvchilar mehnat tarbiyasini amalga oshirishdagi imkoniyatlari katta. Bu masala tasviriy san'at darslarining barcha turlari - naturaga qarab tasvirlash, kompozitsiya, san'atshunoslik asoslari mashg'ulotlari mazmunida ko'zda tutilgan [3].

Naturani o'ziga qarab tasvirlash jarayonida o'quvchilar turmushda qo'llaniladigan turli buyumlar, sabzavot va mevalar tasvirini ishlaydilar. O'qituvchi dars jarayonida o'quvchilar mustaqil ish boshlamaslaridan oldin naturani qisqacha tahlil qilib, faqat buyumlar shakli, proporsiyasi, rangi va tuzilishi haqidagina emas, balki ularni yaratish uchun sarflangan katta mehnat haqida ham gapirib beradi.

Masalan, turmushga qo'llaniladigan ayrim san'at buyumlarining o'ziga qarab rasmini chizdirishda o'qituvchi o'quvchilarga buyumlarning vazifasi, shakli, ularning qanday materiallardan yasalgani, buning uchun qancha mehnatsarflangani va hokazolar haqida to'xtaladi. Shuningdek, o'zbek xalq amaliy san'ati haqidagi suhbat darslarida o'qituvchi ularning turlari va ustalarning mehnat shijoatining o'ziga xos jihatlari haqida gapiradi.

“Paxta terimi”, “Fermada”, “Hosilni yig'ib-terib olish”, “Maktab yer uchastkasida”, “Qurilishda” kabi ishlar o'quvchilarni kattalar mehnati bilan tanishtiradi. Ishlab chiqarish korxonalariga qilingan sayohat bu masalada muhimahamiyat kasb etadi. Sayohatda bolalar kishilarning qanday mehnat qilayotganlarini kuzatadilar, mehnat sharoitlari va uni tashkil etish yo'llari bilan tanishadilar, kattalar mehnatining natijalarini ko'radilar. Sayohat chog'ida ular kattalar mehnatining ahloqiy tomonini, ularning mehnatga bo'lgan munosabatini, mehnatning jamoaviy harakterini o'rganadilar. Bolalarni sayohatjarayonida olgan taassurotlari ularning rasmlarida aks etadi, natijada o'quvchilarning mehnat haqidagi tasavvurlari yanada kengayadi [4].

Ilmiylik prinsipi didaktik prinsiplarning eng asosiylaridan biri bo'lib, u fan asoslarini chuqur o'zlashtirmasdan o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish mumkin emasligini bildiradi. Boshqa o'quv predmetlaridagi kabibu prinsip tasviriy san'at darslarida ham amalga oshiriladi.

Tasviriy san'at atrof-muhitni his etish, undagi voqea va hodisalarni o'ziga xos jihatlarini bilishni talab etadi. Shu boisdan tasviriy san'at darslarida o'quvchilar chiziqli va havo perspektivasi, yorug'soya, rangshunoslik, kompozitsiya qonunlarini yaxshi bilishlari talab etiladi. Shuningdek, odam va hayvonlarning plastik anatomiyasi haqida yetarlicha ma'lumotlarga ham ega bo'lishlari lozim. Tasviriy san'at dasturida o'quvchilarning bu qonunlarni o'zlashtirishlari ko'zda tutiladi. Perspektiva qonunlarini o'zlashtirmasdan realistik tasvir yaratish mumkin emas, desak mubolag'a bo'lmaydi. Rassom yoki o'quvchining rasm chizish uslubi har xil bo'lishi mumkin, lekin rasm yoki san'at asarlarining qurilishi bir xil, ilmiy asosda bo'lishi shart. Perspektiva qonunlari hisoblangan chiziqli va havo perspektivasi, ufq chizig'i, kesishish nuqtasi, kuzatish nuqtasi, buyumni bir yoki ikki kuzatish nuqtasi asosida rasmini ishlash, o'lchovlarni o'zgarish perspektivasi, och-to'qlikni o'zgarishperspektivasi, ranglarni o'zgarish perspektivasi, shakl va chegaralardagi aniqlikni kamayishi perspektivasi v.b. realistik rasm ishlashga o'rgatishning asosini tashkil etadi.

Ko'rgazmalilik prinsipi tasviriy san'atni o'qitishda borliqdagi narsa vahodisalarning mohiyatini bilishga, uning xarakterli xususiyatlari va qonuniyatlarini o'rganishga ko'maklashadi.

Naturani o'rganish chog'ida (sinfda va plenerda) o'quvchilarning kuzatuvchanlik va mantiqiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi.

O'qituvchida har doim ham o'rganilayotgan ob'ektni ko'rsatish imkoni bo'lavermaydi, bunday hollarda unga ko'rgazmalilik yordam beradi. Bu esa o'quvchilarda mazkur sohaga bo'lgan qiziqishni jonlantiradi.

XULOSA VA MUNOZARA

Yuqoridagi fikrlardan maktabda tasviriy san'atdan dars va darsdan tashqari ishlar jarayonida didaktik prinsiplarga rioya qilishning nihoyatda muhimligini sezib olish qiyin emas. Didaktik prinsiplar o'quvchilarning badiiy ta'limi, tarbiyasi va rivojlanishiga shart-sharoitlarni yaratadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

Google
Scholar

1. Umumiy oʻrta taʼlim maktablarida tasviriy sanʼat taʼlimi konsepsiyasi.- Toshkent, 2015.
2. Tasviriy sanʼat. Umumiy oʻrta taʼlimning davlat taʼlim standarti va oʻquv dasturi.-Toshkent: Sharq, 2019.
3. Azimova B. Natyurmort tuzish va tasvirlash metodikasi.–Toshkent: Oʻqituvchi,2014.
4. Bulatov S. Oʻzbek xalq amaliy bezak sanʼati.–Toshkent: Mehnat, 2014.
5. Oydinov N. Rassom-oʻqituvchilar tayyorlash muammolari. -Toshkent; Oʻqituvchi,2017.